

Development of students' creative thinking abilities in primary school mathematics

Shalola TASHMATOVA¹

Tashkent State Pedagogical University named after Nizami

ARTICLE INFO

Article history:

Received February 2021
Received in revised form
28 March 2022
Accepted 20 April 2022
Available online
15 May 2022

Keywords:

creativity,
thinking differently,
thinking skills,
creative strategy,
creative approach.

ABSTRACT

This article discusses the development of creative thinking skills of primary school students in mathematics, the impact of creativity on the development of a person and his personality, as well as the views and opinions of many scientists on this issue and there are suggestions for the development of creativity.

2181-1415/© 2022 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol3-iss4/S-pp572-575>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Boshlang'ich sinf matematika darslarida o'quvchilarining kreativ fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish

ANNOTATSIYA

Kalit so'zlar:

kreativlik,
ijodkorlik,
turlicha fikrlash,
fikrlash qobiliyatlari,
ijodiy strategiyalar,
ijodiy yondashuv.

Ushbu maqolada boshlang'ich sinf matematika darslarida o'quvchilarning kreativ fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish, kreativlikning inson rivojlanishiga va uning shaxsiyatiga ta'siri masalalari yoritilgan bo'lib, bu masalada ko'plab olimlarning fikrlari va mulohazalari ham o'rin egallagan hamdakreativlikni rivojlantirish bo'yicha takliflar keltirilgan.

Развитие способностей креативного мышления у учащихся начальных классов на уроках по математике

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

креативность,
творчество,
иное мышление,
навыки мышления,
творческая стратегия,
творческий подход.

В данной статье рассматриваются вопросы развития навыков творческого мышления учащихся начальных классов по математике, влияние творчества на развитие человека и его личности, а также взгляды и мнения многих ученых по данному вопросу, предлагаются предложения по развитию творчества.

¹ Teacher, Tashkent State Pedagogical University named after Nizami. Tashkent, Uzbekistan.

Kreativlik XXI asrda eng qadrlanadigan o'rganish qobiliyatlaridan biridir. Samarali va yuqori darajadagi ta'limga erishish uchun kreativlikni rivojlantirish muhim deb hisoblanadi. Uni o'rganishga turli xil yondashuvlar sifatida kreativlikning natija, jarayon va tajriba ta'siridan kelib chiqadigan qurilma hamda inson tabiatining shaxsiy xususiyati belgilanadi. Ushbu hissaning maqsadi ijodkorlikni o'rganishda yuqorida aytib o'tilgan yondashuvlardan kelib chiqib, bunday konstruksiyani tushunishga erishish uchun tushuntirishdir. Bundan tashqari, asosiy e'tibor o'quv va o'quv jarayonlarida kreativ yondashuvdan foydalanish va qo'llashning tavsifi, ta'siridan boshlab, ta'lim yondashuvidan ijodkorlikni rivojlantirishga qaratilgan. Nihoyat, adabiyotda topilgan eng muhim yoki tegishli strategiyalarning qisqacha tavsifi beriladi va bu strategiyalarning muammoni hal qilish jarayoniga kiritilishiga urg'u beriladi.

Kreativlik (lot., ing. "create" – yaratish, "creative" yaratuvchi, ijodkor) – individning yangi g'oyalarni ishlab chiqarishga tayyorlikni tavsiflovchi hamda mustaqil omil sifatida iqtidorlikning tarkibiga kiruvchi ijodiy qobiliyati ma'nosini ifodalaydi. Shaxsning kreativligi uning tafakkurida, muloqotida, his-tuyg'ularida, muayyan faoliyat turlarida namoyon bo'ladi. Kreativlik shaxsni yaxlit holda yoki uning muayyan xususiyatlarini, zehni o'tkirlikni tavsiflaydi. Shuningdek, kreativlik iqtidorning muhim omili sifatida aks etadi.

Kreativlik yangi va qimmatli g'oyalarni yaratish bilan bog'liq bo'lgan murakkab fikrga asoslangan yuqori darajadagi fikrlash qobiliyati sifatida tushuniladi. Yuqori darajadagi fikrlash qobiliyatlari malakali va strategik fikrlash bilan bog'liq bo'lganlaridir va bu ko'nikmalar tanqidiy, ijodiy va kognitiv fikrlashni o'z ichiga oladi, shuningdek, chuqur o'rganish deb ham ataladi. Bundan tashqari, bugungi kunda samarali va yuqori darajadagi o'rganishga erishish uchun ijodkorlikni rivojlantirish muhim deb hisoblanadi.

O'quv dasturida kreativlikni rivojlantirishga bo'lgan ehtiyojga qaramasdan, o'qitish va o'qitish modellarini takrorlash tendensiyasi va o'qituvchining ijodkorlikni o'rgatish tartib-qoidalarini izlashda cheklov mavjud bo'lib, bu reproduktiv ta'limning ustunligi bilan o'quvchilarda ijodkorlikni kam rivojlantiradi.

Kreativlik inson rivojlanishiga va uning shaxsiyatiga xosdir. U maktabning birinchi yillaridan boshlab rivojlana boshlaydi va oliy o'quv yurtlarida davom etadi va shaxs ega bo'lgan tajribalar soni va o'qituvchilarning faoliyati unga yordam berishi mumkin bo'lgan darajada ko'payadi.

Shu sababli kreativlik o'quv dasturlarini ishlab chiqish uchun muhim kompetensiya bo'lib kelgan. Ushbu kelishuvga javob berish uchun ijodkorlik konsepsiyasi va psixologik konstruksiyasi aniqlandi va keyinchalik bunday maqsadlarga yo'naltirilgan o'qitish va o'qitish strategiyalarini amalga oshirish uchun uning ishtirok etadigan psixologik jarayoni ko'rib chiqildi.

Olimlarning fikricha, kreativlik shunchaki boshqa mahorat emas, balki insonning xulq-atvorining maxsus tuzilgan va tartibga soluvchi psixologik resurslar majmuiga asoslangan inson subyektivligining murakkab jarayonidir. Zamonaviy tadqiqotchilar ijodiy harakat dinamik va noaniq jarayon ekanligini va hatto kengroq ijtimoiy kontekstni tashkil etishini tan olib, ijodkorlik tushunchasini kengaytirdilar.

Rodxes tomonidan qabul qilingan ularni o'rganishga bo'lgan turli yondashuvlarni hisobga olgan holda, ijodkorlik natija sifatida, jarayon sifatida, kontekstning ta'siridan kelib chiqadigan konstruksiya sifatida va inson tabiatining shaxsiy xususiyati sifatida belgilangan.

Kreativlikning ta'rifi bo'yicha bir to'xtam mavjud emas, lekin u ijodiy mahsulotlarni yaratish qobiliyati sifatida qabul qilingan. Ijodiy mahsulot yangi, o'ziga xos va mos keladigan yoki muayyan sohada qadrlanadigan narsa tarzida ta'riflanadi.

Aksariyat mualliflar ijodkorlikni nafaqat natijalar yoki yaratilgan mahsulotlardan, balki unga erishilgan jarayondan ham tushunishni yoqlaydi. Gardnerning fikriga ko'ra, kreativ fikrlaydigan shaxs – bu muammolarni muntazam ravishda hal qiladigan, yangi mahsulotlarni ishlab chiqadigan va dastlab yangi bo'lgan, ammo oxir-oqibat ma'lum bir madaniy kontekstda qabul qilinadigan sohadagi muammolarni aniqlaydigan shaxsdir. Ushbu ta'rif ijodkorlikni o'rganishning to'rtta yondashuvini o'z ichiga oladi: shaxsiyat (ijodkor shaxs), jarayon (muammolarni hal qilish), kontekst (madaniy kontekst) va nihoyat, mahsulot (yangi mahsulotlar).

Kreativlikning inson faoliyati natijasi sifatidagi ta'rifiga kelsak, ko'pgina mualliflar kreativlikni ijodiy mahsulot qilish qobiliyati deb hisoblashadi, shuning uchun ijodiy odam doimiy ravishda ijodiy mahsulot ishlab chiqaradigan shaxsdir.

Amerikalik psixolog P. Torrens fikricha, kreativlik muammo yoki ilmiy farazlarni ilgari surish; farazni tekshirish va o'zgartirish; qaror natijalarini shakllantirish asosida muammoni aniqlash; muammo yechimini topishda bilim va amaliy harakatlarning o'zaro qarama-qarshiligiga nisbatan ta'sirchanlikni ifodalaydi.

Boshqa har qanday sifat (fazilat) kabi kreativlik ham birdaniga shakllanmaydi. Kreativlik muayyan bosqichlarda izchil shakllantirilib va rivojlantirilib boriladi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining kreativlik sifatlariga ega bo'lishi uning shaxsiy qobiliyatlari, tabiiy va ijtimoiy quvvatini kasbiy faoliyatni sifatli, samarali tashkil etishga yo'naltiradi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining kreativlik sifatlarini rivojlantirish jarayonlarini tashkil etishga an'anaviy yondashishdan farqli yangi g'oyalarni yaratish, bir qolipda fikrlamaslik, o'ziga xoslik, tashabbuskorlik, noaniqlikka toqat qilmaslikka yordam beradi. Binobarin, kreativlik sifatlariga ega boshlang'ich sinf o'quvchilari ilg'or pedagogik yutuq va tajribalarni mustaqil o'rganish va tahlil qila olish qobiliyatiga ega bo'ladi.

Odatda, boshlang'ich sinf matematika darslarida o'quvchilarining kreativlik qobiliyatiga ega bo'lishlari muammolarni hal qilishga intilish, ilmiy-tadqiqot ishlari yoki ilmiy loyihalarni amalga oshirish va o'zaro ijodiy hamkorlikka erishishlari orqali ta'minlanadi [1-4].

Boshlang'ich sinf o'quvchilari o'z-o'zidan ijodkor bo'lib qolmaydi. Uning ijodkorlik qobiliyati ma'lum vaqt ichida izchil o'qib-o'rganish, o'z ustida ishlash orqali shakllantiriladi va u asta-sekin takomillashib, rivojlanib boradi. Har qanday sohada bo'lgani kabi boshlang'ich sinf o'quvchilarining kreativlik qobiliyatiga ega bo'lishlari uchun ilk maktab yillaridanoq poydevor qo'yiladi va masala va misiollarni yechishda kreativ fikrlash izchil rivojlantirib boriladi. Bunda boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'zini o'zi ijodiy faoliyatga yo'naltirishi va bu faoliyatni samarali tashkil eta olishi muhim ahamiyatga ega. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijodiy faoliyatni tashkil etishda muammoli masalalarni yechish, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, shuningdek, kreativ fikrlash xarakterdagi ijod mahsulotlarini yaratishga alohida e'tibor qaratish zarur.

Muammoli masala va vaziyatlarni hal qilar ekan, boshlang'ich sinf o'quvchilarining masala yechimini topishga ijodiy yondashishi unda hissiy-irodaviy sifatning rivojlanishiga yordam beradi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari dastlab o'z oldiga muammoli masalalarni qo'yish orqali mavjud bilimlari va hayotiy tajribalariga zid bo'lgan dalillar bilan to'qnash keladi. Buning natijasida, o'z ustida ishlash, mustaqil o'qib-o'rganishga nisbatan ehtiyoj sezadi [5].

Boshqa har qanday sifat (fazilat) kabi kreativlik ham birdaniga shakllanmaydi. Kreativlik muayyan bosqichlarda izchil rivojlantirilib boriladi. Xo'sh, shaxs faoliyatida kreativlik xususiyatlari qachondan namoyon bo'ladi?

Odatda, kreativlik bolalarning faoliyatida tez-tez ko'zga tashlansa-da, biroq bu holat bolalarning kelgusida ijodiy yutuqlarni qo'lga kiritishlarini kafolatlamaydi. Faqatgina ular tomonidan u yoki bu ijodiy ko'nikma, malakalarni o'zlashtirishlari zarur degan ehtimolni ifodalaydi [6-10]. Bolalarda kreativlikni rivojlantirishda quyidagilarga e'tibor qaratish zarur:

- ular tomonidan ko'p savollar berilishini rag'batlantirish va bu odatni qo'llab-quvvatlash;
- bolalarning mustaqilligini rag'batlantirish va ularda javobgarlikni kuchaytirish;
- bolalar tomonidan mustaqil faoliyatning tashkil etilishi uchun imkoniyat yaratish;
- bolalarning qiziqishlariga e'tibor qaratish.

Xulosa qilib aytganda, o'quvchilarning kreativ fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishda, eng avvalo, ularning fikrlash qobiliyati va ijodkorligini shakllantirishga eng katta e'tiborni qaratmoq lozim. Zero, kelajak kreativ fikrlovchi yoshlar qo'lida ekanligi shubhasizdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Алиев Н. (2021). Boshlang'ich sinf o'quvchilarining matematik savodxonligini oshirish. *Общество и инновации*, 2(4/S), 495-501.
2. Doniyarov M. (2021). Boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilim samaradorligini oshirishda ta'limiy o'yinlarning roli. *Журнал инновации в начальном образовании*, 2 (Архив№ 3).
3. Rabbimov M. (2021). Boshlang'ich sinf matematika darslarida o'qitish vositalardan foydalanish xususida. *Журнал инновации в начальном образовании*, 1(1).
4. Qazibekov M., & Muhlis O. (2022). Matematika darslarida o'quvchilarning mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini shakllantirish vositalari. *Журнал математики и информатики*, 2(2).
5. Саидова М., & Рахмонова А. (2022). Boshlang'ich sinf matematika darslarida mustaqil topshiriqlardan foydalanish usullari va ahamiyati. *Общество и инновации*, 3(2), 84–90.
6. Yusupova S. (2021). Boshlang'ich sinf matematika darslarida algebraik materiallarni o'qitishda kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan ta'lim darajalari tahlili. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 1(9), 914–920.
7. kizi Yusupova S.T., & Sayidrahimova D.S. (2022). About the classification of religious texts. *Eurasian Journal of Academic Research*, 2(2), 63–65.
8. kizi Yusupova S.T. (2019). Study of religious functional style in the world linguistics. *Scientific Bulletin of Namangan State University*, 1(12), 173–178.
9. Sayidmahamadjanovna S.D. (2022). About the classification of religious texts. *Eurasian Journal of Academic Research*, 2(2), 63–65.
10. Abdazimova H. (2022). Pedagogika fanining ilmiy-tadqiqot metodlaridan foydalanish. *Scientific progress*, 3(4), 271–274.